

PADRÓN, José Luis. Zure bila itsasoa bidaliko dut

Bermingham argt., 2002. urtea, 87 orr.

Pello OTXOTeko VAQUERO

Achab kapitainaren desira eldarniatua

Dei nazazue Ismael. Badira urteak, ez dakit zenbat, sakelan txanponik ez nuen batetan, itsasoratzea bururatu zitzaidala. Orduz geroztik nire burua aspertua ikusten dudanean edo ezezagun baten hiletara joanaz aurkitzen naizen bakoitzean gauza bera egiten dut beti. Gizakiaren barne-ahantzuraz inguraturik nagoenean, hots, barrutik hutsa sentitzen naizenean, huts hori betetzeko irrika eta beharra daukat. Horregatik, ahanztura hori betetzearren edozein ontzietan itsasoratzen naiz.

Bihar "Pequod" itsasontzian sartuko naiz Achab izeneko Kapitainarekin. Baina ez gara besteetan bezala itsasoratuko. Gure Kapitainak dio Itsasoa gure bila etorriko dela, bale zuriarekin elkar topo egin, eta bera aurrez aurre begiratzeko. Bale horrek munduko minduren sekretua dakar, baita poztasun ororen bide-hasiera ere. Baleak ez digu ezer oparituko, baina bai bidea egiten hasteko gakoaren zantzoak eskainiko dizkigu, kimu berrien hasikinak lora ditzagun.

Gordintasuna zer den erakutsiko digu, eta gorrotoa kareletik behera ahalegin handirik egin gabe botatzeko zer egin beharko genukeen ere azaltzen saiatuko da. Geure Kapitaina jakintsua da oso, baina ez jakinduria beregan duelako, baizik eta berau lortzeko jarraitu beharreko pausuak zeintzuk diren badakizkielako.

"Zorionez hau fikzioa da."

Hau esan ohi da gehienetan, baina gaurkoan *zoritxarrez* esan beharko genuke, baina ez fikzioa edo faltsua delako, baizik erreala delako eta fikzioa baillitzan dakusagulako. Jose Luis Padron poetak Achab baten antzera jarreran tinko mantentzen da errealtatearen aurrean, eta konpromezu handiz oinaze gordina dakarkigu geure izate txukun ordenatuetara. Baina oinaze gordin honek ere edertasuna badu bere baitan, eta horrexegatik eskerrak eman behar, edertasun honetan gozaten baitugu: —esker mila Achab Kapitaina—. Eskerrik asko Jose Luis itsasoa gure bila bidaltzeagatik, eskerrik asko esperantza gordin bezain errealarekin gure ametsak betetzeagatik.

Eguzki galdatan murgildu beharrean, Jose Luis Padron poetak itsasoan barneratzera gonbidatzen gaitu, bere ur gazietan bustitzera, eta hezetasun horretan blaiturik gazia denaren xamurtasun mindua gozatzera. Horixe adierazten digu, edertasunaren minbera, giza-baldintzaren askaezinezko bikoitzasun ankerra, baina era berean lerdena eta limurtzaillea.

“...gorderik
gorputz ilunen eguzki ederra
besarkadek barruan daramaten gaua
mintzatu egiten diren
gorputzaren suntsipen orokorra
Inongo askatasuna lekuko
leku guztietatik aske utzi nahi gaituen Jainko
oportunista politiko biografikoa
Itxaropen eta etsimendurik gabe berde ibaiertzak...”

Dena den, ez digu itsaso ahantzia bidaltzen, bere ahantzura betea dagoelako, bizitza badu bere baitan, Jose Luisen ahantzura ezin baita guardasola gorri baten azpian deuseztatu, eta bere sentimen guzti hauen partaide egiten gaitu:

“...urratua haur askoren oihua
fabrika hilkor horren gehiegizko metafora
ez dutela luze irauten arrosak uretan
aterki gorriak jada
odola darion hilotza zaintzen
aterki gorriak aldare osoaren jiran
aterki gorriak.”

Poema bakoitza hasiera eta bukaera bereziak ditu, badirudi poema bukaeran itsasontzia arrezife baten kontra talka egin beharko balu bezala amaitzen dela, munduaren akabera baillitzan, eta ontziko eskifaia osoa bertan itotzera kondenaturik balego modura arnasari eusten diogu. Baina zeruari langarra lez gure begiei ere lausoa darie. Gure Kapitainari aldiz, ez. Gure Kapitainak nabigazio kartak oso ongi aztertu eta ezagutzen ditu. Lehengo bidailetako bitakora kaijerak go-goan ditu, eta oldartze-uneak ez dira erokeria itsuaren fruitu, sentimendu kementsuen ondorio baizik.

“Denboraz denfendatzeko heriotza
hegan besterik ezin dut egin
bizitzari aurre egitera irtengo naiz
gauza bakoitza nire hitzen zehaztasun
osoz laburtuz suntsituz...”

Felipe Juaristik hitzaurrean dioen modura, mina poeton hizkuntza da, eta min hau metafora bihurtzen denean eldarniora iristen gara, edertasunaren kantoiak begizatzea eta antzematea baimentzen digun eldarnioa.

Achab Kapitainak itsaso eta eldarnio ugari zeharkatu ditu. Jose Luis Padronek ere itsaso ugari zeharkatu ditu eta lorratz ugari jarraitu, baina orain bere uhara propioa egiteari ekin dio. Padronek uhara propioa eta berezkoa sortzen ari da bere itsasoan, edo hobe esanda, denon itsasoan, bera den txaluparen eraginez, baita arrakastaz lortu ere!

“...zuk ametsen lehenengo zirriborria
nik bukatu nahi ez dudan
azken idazketa
musika eten
munduaz desjabetua
ez dut zure bularra ireki
bihotza bortxatu.”

Maitasunaren arpoia da zurea. Bale basati zuria den bizitza honetako ankerkeria zulatu eta salatu nahi duena. Ez zaitu etsiko ez enbataren orroak, ezta San Telmoko suaren txingar eta zirta goriek ere. Zure barne-indarraren garrek begietatik kresalezko lurruna daragite eta itsasoko zaldun ausarta bihurtzen zaituzte. Maitasunaren

arpoia da zurea, baina ez nolana hikoia, poesiaren eztenaz piztiak zulatzen dituena. Oi Achabl Oi Achabl Bidal ezazu berriro itsasoa gure bila, honela zure siluetaren arpoiak gure bihotzak zulatu ditzan!

Eta Jose Luisek gure bila itsasoa bidali du, eta bere arpoia jaurti, metaforaren bidez maitasuna igorri gure bihotzak astintzeko asmotan.

“...eta marinel amodioak
itsasoa bidaliko dut
haserre dela
zure bila itsasoa.”

Jose Luisek etorkizuna aurreikusi nahi du, eta egoera nahastua, desitxuratua eta zeharo latza aurkezten badigu ere, bere mezua esperantzaz jantzirik dago. Baina bere esperantza ez da xamurra, ezta leuna ere. Bere esperantza erreala da, gogorra, tolestura eta ximurrez betea, ahaleginaren ekinez lortzen dena, izerdiaren ordainean soilik eskuratzen dena, esfortzuren bat eskatzen duena. Olautuen bitsak kresalaren esperantza igortzen diguten modura, eta era berean uraren gogortasunak helburuaren lorpena erraza izango ez dela iradokitzen diguten lez, gure kemena ilusioz indarberritzen digute bertso-lerro bakoitzetik irteten diren gesal-lurrinek, eta itxaropenez asetu:

“...itsaso betean
hegoen baldintza bakarra irekiko banu bezala
lehen atsekabearen iragan urteak.”

Eta esperantza hau eskuzabala da, horregatik itsasoa bera bidaltzen digu salbuespen gisara, maitasunean oinarritua eta bideratua:

“Arratsaldearen liluraz eta tristuraz
aurpegirik ederrenean fruituak lo
gau tximeletak lotan ere
nik zure begietan hil aurretik maitatua...”

“...bakoltza bere ertzarekin eta
haletako bat dela hain zuzen
zu kulunkatzen ari zarena
ezpain eraztun baten moduan
inguratzen nire gao osoa.”

"...zure irribarre hutsez ari garenol
deika
zu zara Itsasoetako ederrena
zu kostaldetan distiratzen."

Heriotzaren aurrean ere jartzen da. Poeta handien modura, hitzordua hartu du Heriorekin, eta ederki islatu ere bere elkarriketa-
ren zati batzuk:

"Oi berriro ere liluratutako hilobi
sentitzen dudan hiltzori hunkitua
nire bihotz sakabanatuan dagoena..."

"Baina amiltzen banaiz ere mugarik
gabeko gotorleku izatera
behartu ahal izango dut
naturaz gairdiko begiradan gordeta
izateko hori ez bezalako zeruertz
izate agortezin
ezbehar soil bat amaitzear dagoen uea
iristear dagoen urruntasunaren momentua..."

Honela izanik, argitasuna ikusi balu bezala Martin Heidegger-en
esaldi hura "Gizakia heriotzarako izakia da" dakarkigu gogora lerroo-
tan:

"...hegan hutsune horretan
mundu norabide guztiak hegan baino ez
baina heriotzarik gabe ez dago ezer
ezta hiltzeko ere hegoak hemen dauzkak..."

Metafora ugari eta aberatsak liburu osoan zehar barra-barra au-
rkituko ditugu. Metafora eta irudiak dira liburu honetan zutarria eta
altxorra. Baina honekin batera sintaxi berri baten proposamena da-
kar. Sintaxi hautsia, etenduna, zenbaitetan zarrastatua ere dagoela
esan genezake. Sintaxi hausketa honek uneren batetan hitzen ana-
basa irudi dezake, hain zuzen ere bizitzen ari garen orainaldi aztora-
tuaren ispilu. Berrikuntza nabaria duarik gabe orain arteko euskal
poesiaren arloan, eta etorkizunak esango digu gerora ahalegin ho-
nen aberastasunaz eta merituz; horretan ni ziur nagol

Baina buelta gaitezen metaforetara. Metaforak indar berezia dauka poemotan. Metafora, poemen haize-oihal eta aingura da era berean, edo biak batera nahi bada. Eta metaforak bere baitan barneratzen dituen bi ikuspegi edota elementu hauei esker liburuari biribiltasuna, trinkotasuna eta edertasuna emango diote.

Poemen haize-oihala metaforen irudi bitxi eta biziak dira, eta hitzaren suspertzaile eta oldartzaile izango dira, poemari sugarra eta bizia emango dioten metaforaren izpiritua, alegia. Honen lekuko:

“...nire begiak ordea
balkoira itzuliko ez diren
enara hilak.”

edo hasiera zoragarri hau:

“Hilero lorategi bat galtzen dut...”

Poemen aingura, aldiz, euren mezua da. Hauen zentzu etiko eta konprometitua etengabea da, eta esan dezakegu ia poema guztietan horrelako hausnarketa etiko sakona aurkitzen dugula. Azpimarragarria da konkretuki ikuspuntu hau, hain zuzen ere Jose Luis Padronen obra osoan ezinbesteko konstantea dena. Inolako zalantzarik gabe aldarrika daiteke Jose Luisen jarrera etikoa bizitzaren aurrean, bere poesia oldoztetan sartu eta gogoetara bultzatzen gaituen gonbitea da. Beraz, estetika eta etika idazle honen obra osoan giltzarri edo banda bereko bi aldeak dira, eta gaur eguneko gizarte arin, hauskor eta hutsal honetan giza-baloreen bidera sartuko digun atearen gako behar-beharrezkoak bihurtu zaizkigu.

Arestian esan dugu sintaxia hautsi egiten dela, etengabe, baina era berean egokitasun osoa lortzen du metaforen maisutasun lanari esker.

“Goizeko hilotza ospital mistoen sukar
guztiek kutsatutako txori goibela
ilunpeko telegrama kontsumitzen
komunaren zurbiltasun artean
eguzkiak begietatik sartu
arratoiak bezala
kontserba-janarietako airea nazkagarria
usain kronikoa
argiaren eta koloreen miseria

bihotz-ikara argalduen oka
ohe bustien dardaran tabakoa
odolarekin nahasten heriotza
bazterrak nahasten
ispiluen artean Europa pinturetan.”

Aipatu berri dugun puntu honetaz gain, poeta honen jitea zeharo berritzailea da bere lan bakoitzean. Aurrerapauso abenturazalea ematen saiatzen da guregana iristen den orotan. Hau oso alpagarria da gaur egun sorkuntzaren eremuak hondoa jo duenean eta gutxi edo ezer gutxi mugitzen dela uste dugunontzat.

Hainbeste laudoriotako zerranda labartsuan norabiderik gabe eror ez nadin, edertasunean nahita nahiezkoa den orban beltza aipatuko dut. Gerta daiteke estetika berri honen egitura ezezaguna egitean eta aurkezten den haustura sintaktiko honen ohitura falta izatean, esaldiak aldrebestuak edo nahastuak daudela irudi dezake, mezuan nolabaiteko anabasa edo nora eza igorrorik. Baina pazientziaz arreta jartzen badugu aise gaindi dezakegu oztopoa den uharrri hau, eta konturatu ere erritmo bizi eta garbiko bertso-lerroak direla, bata bestearekin leuntasunez kateatu eta estekatzen direnak.

Beraz, ez dago poemen edertasuna lermatuko duen amiñi ttiki bakarra, izan ere, aipatu dugun berezitasun honek, azken finean, lanaren edertasuna goratu eta maila onenetara gailentzen baitu liburu, ez baitago itsaso barerik ur-azalean ximurrik agertzen ez duenik.

Nolanahi ere, euskal poesiaren alorrean mugarri izatera deitua dagoen liburuaren aurrean gaude. Onerako zein txarrerako (nire us-tez onerako dudarik gabe), Jose Luisen hitzetan eta Jose Luisen hitzekin euskal poesia bizirik dirauela ziurtatzen dugu, eta urte mor-doetan behinik behin bizirik iraungo duela berari esker badakigu.